

Erdélyi főrangú családok gyermekei a kalksburgi jezsuita kollégiumban és a bécsi Theresianum gimnáziumában (1867–1918)*

Bevezetés

Az arisztokrácia dualizmuskori iskoláztatásával foglalkozó kutatásunkban egyrészt az általunk kiválasztott gimnáziumokban megvizsgáltuk ezen társadalmi réteg jelenlétét, másrészt egyes családokra vonatkozóan gyűjtöttünk adatokat. Az a kérdés foglalkoztatott minket, vajon a társadalom polgárosodása folytán, az iskolai végzettségek felértékelődésével az arisztokrácia megváltoztatta-e a körében addig dívó tanulási szokásokat. Vajon felértékelődött-e az iskolában megszerezhető tudás? Voltak-e az arisztokrácia képviselőinek sajátos elvárásai az iskolákkal szemben, amelyek az iskolaválasztásban megmutatkoztak?

Az alábbiakban – a két kutatási irányt összekapcsolva – azt vizsgáljuk meg, hogy egyes erdélyi mágnás családok (báró Apor, gróf Béli, báró Bornemisza, gróf Klebelsberg, báró Jósika, gróf Mikes, báró Majthényi) fiúgyermekai közül kik tanultak a jezsuiták kalksburgi intézetében, milyen előzetes, nyilvános iskolában vagy magánúton megszerzett tudással érkeztek, s a szülők milyen különleges igényeket támasztottak az iskolával szemben, milyen tanácsokat adtak a gyerekeik nevelésére vonatkozóan. Kutatásunkat kiterjesztettük a bécsi Theresianum gimnáziumára is, s ezáltal a vizsgálatba bevontuk a gróf Bethlen és a gróf Teleki család fiúgyermekét is. Azonban mivel ezen iskola esetében mindössze az értesítők és a diákok névsora áll rendelkezésre – a többi iskolai forrás elpusztult –, pusztán azt rögzíthettük, hogy e vizsgált családok tagjai közül kik és mennyi ideig voltak az intézmény növendékei.

---

* A kutatás egyrészt a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. Ez a projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósult meg. Megvalósulását másrészt az MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíja tette lehetővé. A bécsi kutatómunkára a bécsi Collegium Hungaricum Ösztöndíjnak köszönhetően került sor. Az írás a Jézus Társaság Ausztriai Rendtartományának Levéltára vezetőjének engedélyével kerül közlésre. A tanulmány *Az Apor család tagjai a kalksburgi jezsuita kollégiumban és a bécsi Theresianumban (1867–1918)* c. tanulmányunk (2015), valamint a *Négy erdélyi arisztokrata család/ nemzetség (Jósika, Klebelsberg, Majthényi, Mikes) tagjai a kalksburgi jezsuita kollégiumban és a bécsi Theresianumban a dualizmus korában* c. írásunk (2016) átdolgozásával, kiegészítésével született.

Az erdélyi arisztokrácia

Az erdélyi arisztokrácia a dualizmus korában kb. 50–60 családból¹ állt, s a magyarországi főnemesség sajátos csoportját alkotta. E társadalmi csoport elkülönült erős regionális identitása, viszonylag kis kiterjedésű birtoka, s ebből kifolyólag kevésbé jelentős vagyona miatt. Az erdélyi mágnások befolyásukat elsősorban nem vagyoni helyzetüknek, hanem generációkra visszamenő katonai és hivatali pályafutásuknak köszönhették. A társadalomban vezető szerepet vállalva a közügyekben, a gazdasági és a kulturális életben is irányító pozíciókat töltötték be – főként Erdélyben. Az ország más vidékeitől eltérően az erdélyi mágnások kevésbé váltak el a középnemességtől: életszínvonaluk hasonló volt, s gyakran kötöttek házasságok a nemesség e két csoportja között.²

Az erdélyi főrangú gyermekek neveltetése

A XVIII. század végén és a reformkorban

A reformkorban az erdélyi mágnáscsaládokban a magánnevelés dominanciája mutatható ki. A házi nevelésben a dajkák, a külföldi nevelőnők és a házitanítók mellett a szülők és a nagyszülők is fontos szerepet játszottak. Az anyának a nevelés folyamatában betöltött jelentős szerepét világítja meg báró Jósika Kálmán (1837)³ példája, míg báró Jósika Miklós (1794) életében az apai útmutatás irányadó volta emelhető ki. Utóbbi naplójának tanúsága szerint hálás volt apja szigorú és következetes nevelési elveiért.⁴ Az idősebb generációhoz tartozó gróf Teleki László (1764) szintén köszönettel emlékezett vissza az édesapjára: „*Pénzed nem kímélted, és nem fősvénykedtél: úgy folytattad Atyám a nevelésemet, hogy egyszermind meg is nyerted a Szívemet. Apám voltál, s együtt jó barátom, ezen virtust vajon hány Apákba látom?*”⁵ Gróf Wass Samut (1814) pedig gyermekkorában gyakran bízta az apai nagyapa gondoskodására.⁶

Az Erdélyben letelepedő John Paget is kiemelte a nevelésben a szülői közreműködést: „*A gyermeknevelés többnyire az anya gondja. A gazdagabb családokban egy nevelőnő és házitanító is segít neki, a kevésbé jómódúaknál egyedül reá hárul e kötelesség, teljes egészében azonban sehol sem bízzák ezt idegenekre. A bentlakásos iskola intézménye csaknem ismeretlen, így aztán a fiúkat, míg el nem érik azt a kort, amikor kollégiumba lehet őket küldeni, házitanítók, többnyire katolikus vagy protestáns lelkészek oktatják.*”⁷ Melyek voltak azok az intézmények, amelyekbe a házi nevelést követően beírták a gyermekeket? Az egyik preferált iskola a bécsi Theresianum volt, amelynek elvégzése jó ajánlólevélként szolgált

¹ Tanulmányunkban az egyszerűség kedvéért nem teszünk különbséget család és nemzetség közt. A család kifejezést nemzetség értelemben is használjuk.

² MAKKAI 1940; VIRÁG 2013, 24–26.

³ Zárójelben a születési dátum.

⁴ VIRÁG 2013, 35–36., 78–80.

⁵ Idézi: VIRÁG 2013, 36.

⁶ VIRÁG 2013, 34.

⁷ Idézi: VIRÁG 2013, 47.

a katonai és a hivatali pályákon. Ebben az intézményben tanult az általunk vizsgált családok számos tagja, így gróf Teleki Ferenc (1785), báró Jósika Kálmán (1837), báró Apor Lázár (1784), Károly (1815), György (1818), Sándor (1820), Adalbert (1826), gróf Mikes Mihály (n. a.), Benedek (1819), Kelemen (1820) vagy gróf Klebelsberg János (1774).⁸ Többen tanultak kolozsvári felekezeti iskolákban: a piarista gimnáziumban (báró Jósika Miklós [1794], gróf Mikes Antal [n.a.], gróf Haller Ignác [1794], gróf Wass Samu [1814]), a református kollégiumban (gróf Bethlen Miklós [1819?], gróf Wass László [n. a.], gróf Bánffy Béla [1831?]) vagy az unitárius kollégiumban. Keresett volt e társadalmi körben a nagyenyedi református kollégium is (gróf Bethlen János [1792], báró Kemény Zsigmond [1814], gróf Teleki Domonkos [1810]).⁹ Ezen iskolák sora bővült ki az 1856-ban alapított kalsburgi jezsuita kollégiummal.

A dualizmus korában

Az erdélyi mágnások a XX. század elején jellemzően sok gyermeket vállaltak, gyakran találkozzunk körükben négy-, öt- vagy hatgyermekes családokkal. Az anyák csak néhány hónapig szoptatták a gyermekeket, majd a dajkára bízta őket, aki egy szobában lakott velük. Három-, négyéves korukig ők gondozták a kicsiket. A dajka fiatal, általában elsőgyermekes asszonyként került a házhoz, s rendszerint haláláig a családnál maradt. A személyzet felett állt. Tőle külföldi – német, francia, ritkábban angol nyelvű – nevelőnőkhöz kerültek a gyermekek, akik egymást váltották kb. 10 éven keresztül, míg a gyermekeket iskolába nem adták. A mágnások számára tradicionálisan fontos nyelvoktatás tehát igen korán, s anyanyelvi környezetben megkezdődött.¹⁰ Beszélve sajátították el a nyelvet.¹¹ A gyerekek a nevelőnőktől megtanultak idegen nyelven írni, idősebb korban pedig irodalmi olvasmányaikról kellett nekik beszámolniuk szóban vagy írásban.

A kötelező elemi iskolai oktatást és sokszor az első négy gimnáziumi osztályt a fiúk magánúton végezték házitánító segítségével, akinek a munkáját a szülők rendszeresen ellenőrizték. Ha a gyermek nem kedvelte meg a tanítót, akkor elbocsátották. A tanító nem csak a vizsgákra készítette fel a gyermekeket, hanem sportleckéket is adott. A fiúk úszni, lovagolni, teniszezni, sízni, olykor vívni tanultak tőle. A hittant is ő tanította. A gyermekek szigorú napirend szerint éltek: a tanulás kora reggel kezdődött, a reggelit követően folytatódott, majd a sportra került sor. Az ebéd után ismét tanultak, majd játék és uzsonna következett, ezután pedig újra tanulás, egészen a vacsoráig. Az étkezések a tanuló- vagy gyerekszobában zajlottak a tanító és a nevelőnő jelenlétében az összes gyermek számára.

⁸ Album 1913, 318.; VIRÁG 2013, 48.

⁹ VIRÁG 2013, 48.

¹⁰ A XX. század elején a társasági nyelv Erdélyben a francia volt, ennek a helyére lépett a német. Angolul csak igen kevesen tudtak. Ha magyarul folyt a beszélgetés, gyakran használtak idegen szavakat. (KORNIS 2002, 28.)

¹¹ Kornis Gabriella szerint a külföldi nevelőnők rossz kiejtésének is köszönhető, hogy az arisztokrata fiatalok körében oly gyakorta előfordult a raccsolás. (Uo. 21.)

Az erdélyi mágnás családokban hagyományosan fontosnak tekintették a magas szintű műveltség elsajátítását. A XX. század első felében a férfiak szinte kivétel nélkül egyetemi diplomát szereztek. Az ennek feltételeként szabott középiskolai végzettséget általában egyházi iskolákban szereztek meg. Közkedvelt volt körükben – ahogy már említettük – a kolozsvári református és piarista gimnázium, a nagyváradi piarista gimnázium, a nagyenyedi református gimnázium. S mint látni fogjuk, Erdélytől oly távol eső bécsi, illetve Bécs környéki elitiskolákba is eljutottak. (1919-től a jogszabályok miatt a fiúk a katonaeveik előtt csak Romániában tanulhattak; a lányok viszont kaphattak útlevelet, közülük többen budapesti bentlakásos felekezeti iskolába iratkoztak be.)

A nyarakat a gyermekek a nagyszülőknél vagy más rokonnál töltötték. Ha hosszabb ideig maradtak, a szülők gondoskodtak arról, hogy – főleg a sport terén – szervezett oktatásban is részt vegyenek: tánc-, úszó- és tornatanár(nő)t fogadtak melléjük.¹²

A kalsburgi jezsuita kollégium és a bécsi Theresianum gimnáziuma

A jezsuita rend a társadalmi elit nevelésében a XVI. századtól kezdve aktív szerepet játszott. A Táraság újjászervezését (Habsburg Birodalom: 1820) követő lassú megerősödés és a kedvezővé vált politikai helyzet ezért szinte természetesen iskolaalapításokhoz vezetett. Az első új jezsuita gimnázium a csehországi Mariascheinben (1852) nyitotta meg kapuit. A Bécs melletti Kalsburgban, valamint a voralbergi Feldkirchben 1856-ban hoztak létre gimnáziumot. Magyarországon 1860-tól Kalocsán, 1912-től pedig Pécsen működtek középiskolák. A kalsburgi gimnázium eleinte nem rendelkezett nyilvánossági joggal, azt 1892-től felmenő rendszerben kapta meg, tanulói ezért 1897-ig más intézményben, általában a bécsi Theresianum gimnáziumában tették le az érettségi vizsgát. A két iskolának hasonló volt a célja: az elit nevelő- és tanintézetévé vált, s így mindkettő az arisztokrácia egyik leginkább preferált iskolája lett. A kalsburgi kollégium tanulói közt a kezdetektől fogva magas számban találunk magyarokat vagy szülőhelyük/lakóhelyük szerint magyarországiakat. Ők választható tárgyként tanulhatták a magyart.¹³

Hasonlóan magas volt a magyarországiak aránya a Theresianumban, amely kezdetben szintén jezsuita vezetésű intézmény volt. Alapítását (1746) Mária Terézia kezdeményezte, hogy az állam számára hűséges tisztviselőket képezzen – főként – a nemesség köréből. Az iskolát számos alapítvánnyal tette vonzóvá, amelyeknek a száma többször növekedett. 1754-ben a királynő kivette a jezsuiták kezéből az intézet gazdasági vezetését, valamint az akadémiai szintű jogi képzést egyaránt. A gimnáziumi és a filozófiai oktatást ezután is ők látták el.¹⁴ 1783-ban II. József valamennyi nemesi akadémiát, így a Theresianumot is felszámolta. 1797-ben I. Ferenc

¹² Uo. 16–38.

¹³ RÉBAY 2010, 149–169.

¹⁴ SCHWARZ 1903, 1., 11. Történetének első korszakáról részletes elemzést ad KÖKÉNYESI (2013).

lehetővé tette, hogy immár a piaristák vezetésével folytatódjék a munka. Az iskola az 1848-as forradalom után (1849) államosításra került, s immár minden társadalmi réteg számára nyitottá vált.¹⁵

A Theresianumban¹⁶ a dualizmus korában a rendkívüli tárgyak közt szerepelt a magyar nyelv, emellett falai közt magyar történelmet és földrajzot is lehetett tanulni. A magyar órák látogatását a királyi magyar ösztöndíjasok számára, illetve a Magyarországon a közszférában elhelyezkedni kívánók számára 1870-ben kötelezővé tették. Beleszámított az év végi érdemjegyükbe, és külön bizottság előtt, a magyar Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium (VKM) felügyelete alatt kiegészítő érettségi vizsgát kellett tenniük. Az iskolának egy, később több magyar tanára volt, s a magyarok magas száma miatt több csoportban tanították a nyelvet.¹⁷

Erdélyi családok tagjai Kalksburgban és a bécsi Theresianumban

A báró Apor család

Az Apor régi székely család (Opour, Opur lehetett az eredeti családnév). Központja a bálványosi vár, a XVI. századtól pedig a torjai kastély. (Előneve – altorjai – innen származik.) Az Apaffy Mihály fejedelemsége alatt jelentős pozíciókat betöltő, katolicizmust támogató István szerzett bárói, majd grófi rangot, neki azonban nem maradt életben gyermeke. János öccse, az igen művelt, íróként és költőként is ismert Péter az, aki ismét elnyerte a bárói címet a családban (1713).¹⁸ Az ő dédunokája, Lázár (1784–1868), és annak a három fia közül kettő a Theresianum tanulója volt. Az iskola a család másik ága (?) számára is népszerű volt, annak három tagja¹⁹ tanult falai közt a XIX. század első felében. A család egyértelműen kötődött Bécshez, tagjai magas állami pozíciókat foglaltak el, kitüntető címekkel rendelkeztek. A későbbiekben a család más iskolák felé fordult: a Theresianumot csak egyetlenegy fiú számára (ő Lázár Géza nevű fiának unokája, István) választották.²⁰ A Theresianum helyére – ha nem is egyedülként – a kalksburgi kollégium került. Lázár Sándor nevű fia (1820–1867) már mindegyik fiát ide íratta be. A legidősebb, Gábor (1851–1898) – akinek egyedül voltak fiúgyermekei közülük – apjához hasonlóan döntött: mindhárom fiúgyermeke Kalksburgban kezdte meg középiskolai tanulmányait.

¹⁵ Album 1880, VII–VII.

¹⁶ Theresianum alatt a továbbiakban a gimnáziumát értjük.

¹⁷ Jahresbericht Theresianum 1871/72., 73. és 1878/79, 73. A nem magyar anyanyelvűek számára külön csoportot szerveztek. (Vö. Jahresbericht Theresianum 1878/79, 63.)

¹⁸ NAGY 1857, 53–56.

¹⁹ A genealógiákban nem szerepelnek, így nem tudtuk megállapítani, a család melyik ágához tartoznak. Ők név szerint: Adalbert (1826–1846), György (1818–1848), aki a szabadságharc áldozata lett, valamint Lázár, aki 1813 és 1815 között tanult a Theresianumban. Utóbbi a József Huszároknál kapitányi rangban szolgált. (Album 1913, 116, 140. és 143.)

²⁰ Uo. 299.

Térjünk vissza az első kalksburgi Apor diákra, a már említett Gáborra (lásd 1–2. kép). Gábor édesapja, Sándor Brünnben töltött be vezető pozíciót az igazságszolgáltatásban, amikor fiát Kalksburgba küldte. Az elemi iskola első két osztályát Gábor otthon végezte el. A III. osztály második félévében pedig egy brünni népiskolába járt, ahol a tanulmányait jó eredménnyel fejezte be. Ennek ellenére szülei szerint a számolásban és az olvasásban elmaradásai voltak. „Egész jól” beszélt viszont szerintük magyarul és németül és „valamelyest” franciául. A szülők határozottan kérték az iskolától, hogy az „*anyanyelvre*” (magyar?)²¹ és a francia tanulmányokra nagy súlyt fektessen. Rajzra is beírátták a fiúkat. Gábor szülei szerint könnyen tanult, de sokszor szétszórt, s kevésbé kitartó gyermek volt. 1860-ban²², az előkészítő osztályban kezdte meg a tanulmányait, s 1867-ig maradt. (Az érettségi vizsgát tehát egy másik intézetben tette le.) További tanulmányai nem ismertek. A diplomáciai pályát választotta, külügyi államtitkári pozícióig jutott.²³

1–2. kép. Id. báró Apor Gábor kalksburgi diákként az 1860-as években

Forrás: AASI KK Photosammlung

Gábor²⁴ legidősebb gyermeke, Sándor az elemi III. osztályának elvégzését követően jelentkezett Kalksburgba, az előkészítő osztályba. Korábban francia és magyar

²¹ Édesanyja Strezow/Stresow Sarolta orosz származású. (GUDENUS 1990, 55–56.)

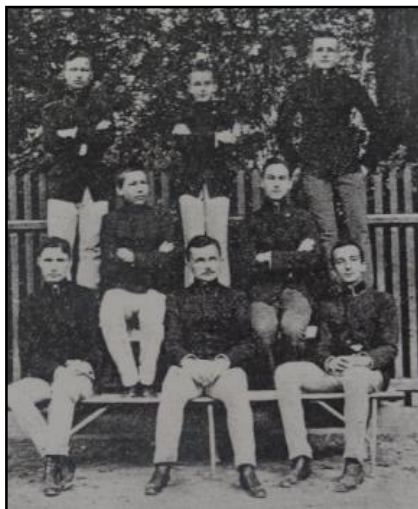
²² A felvételi adatlapja szerint, viszont a Registerben 1861-es dátum szerepel.

²³ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Gábor Freiherr von Apór; AASI KK 37/2.; GUDENUS 1990, 56.

²⁴ Báró Apor Gábor Károly Vilmos 1851. április 12-én Bécsben született, és a Bécs melletti Badenben halt meg 1898. augusztus 19-én. 1882. május 6-án Brassóban feleségül vette gróf Pálffy Fidele-t, akitől hat gyermeke született: 1. Sándor (1883–n.a.), 2. Gizella (1886–1971) a Vöröskereszt kiemelkedő alakja, 3. Sarolta (1887–1903), 4. Gábor (1889–1969), 5. Vilmos (1892–1945) és 6. Henriette (1893–1972). (GUDENUS 1990, 56.; AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Vilmos Apor; AASI KK 37/2.)

tanulmányokat is folytatott, a magyar nyelv tanulását választható tárgyként folytatni akarta a jezsuitáknál. Nyolc évig maradt az iskolában.²⁵

3. kép. Egykori kalsburgi diákok a kalocsai jezsuita gimnáziumban

Felső sor jobb oldalt ifj. báró Apor Gábor,
középső sor bal oldalt báró Apor Vilmos
Forrás: Eine Kalsburger Kolonie in Ungarn, 1908, 24.

Második fia, Gábor²⁶ (lásd 3–4. kép) szülei szerint kimondottan tehetséges és ambiciózus gyermek volt. Véleményük szerint megfelelő szigorral és helyes motiválással eredményesen lehet nevelni. A kalsburgi jelentkezéskor 9 éves volt, az elemi első két osztályát a Katolikus Iskolaegyesület magánintézményében végezte el jó eredménnyel. Ez egy bécsi iskola lehetett, mert a szülei az osztrák fővárosban éltek, ahol az apa államtitkárként dolgozott. Gábor korábban magánúton tanult franciául olvasni és írni. Anyanyelvi szinten beszélte ezt a nyelvet. A szülők a francia nyelv tanulásának folytatását kérték, s emellett a magyarra is beíratták. Gábor Kalocsán érettségizett, a bécsi konzuli akadémián folytatta tanulmányait, fényes diplomata karriert futott be.²⁷

²⁵ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Sándor Baron Apor de Al-Torja; AASI KK 37/2. A jelentkezési lapok szövegének kiolvasásában Szász Lajos volt a segítségemre, akinek ezúton is köszönöm a munkáját.

²⁶ Ifj. Apor Gábor 1889. november 6-án született Kőröspatakon, és Rómában hunyt el 1969. február 21-én. Házasságot nem kötött. Diplomata pályára lépett, 1935-től a német megszállásig a külügyminiszter állandó helyettese volt, 1939-től 1944-ig pedig szentszéki magyar nagykövet. (GUDENUS 1990, 56.)

²⁷ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Gábor Baron Apor de Al-Torja; AASI KK 37/2.; GUDENUS 1990, 56.

Gábor öccse, a boldoggá avatott Vilmos²⁸ (lásd 3–4. kép) szintén 7 évig maradt a kalksburgi kollégiumban. Az V. osztály elvégzését követően mindketten átjelentkeztek a jezsuiták kalocsai gimnáziumába, s itt tették le az érettségi vizsgát (vö. 3. kép).²⁹ Vilmos bátyjánál egy évvel korábban, 8 évesen került a jezsuitákhoz. Ugyanabba a magán elemi iskolába járt, ahol két osztályt végzett el jó eredménnyel. Testvérével ellentétben szülei szerint nem volt elég ambiciózus, nem tanult annyira könnyen, viszont szorgalmas volt. Lehet, hogy ezért nem írárták be választható tárgyra, de később minden bizonnyal ő is tanult magyarul. Ezt bizonyítja az a képeslap, amelyet a magyar tanárnak, P. Pámer Lászlónak írt (lásd 5. kép). A jelentkezése előtt Vilmos szintén megkezdte a francia tanulmányait, már „*egész jól*” beszélt, s valamelyest írni is tudott ezen a nyelven.³⁰

4. kép. Báró Apor Vilmos (nyíllal megjelölve) családi körben

Forrás: AASI KK Photosammlung

Mind Gábor, mind Vilmos tagja volt Kalksburgban a Mária Kongregációnak, az iskola hitbuzgalmi egyesületének, amelynek tagjai tanulmányi szempontból is csak a legkiválóbbak lehettek. Apor Gábor 1904-ben, V. osztályos korában „*A kereszténység*

²⁸ Apor Vilmos Segesvárt született 1892. február 29-én, és Győrött szovjet katonák okozta sebesülésben halt meg 1945. április 2-án. 1915-ben szentelték pappá, 1941-ben a győri egyházmegye püspökévé nevezték ki. (GUDENUS 1990, 56.)

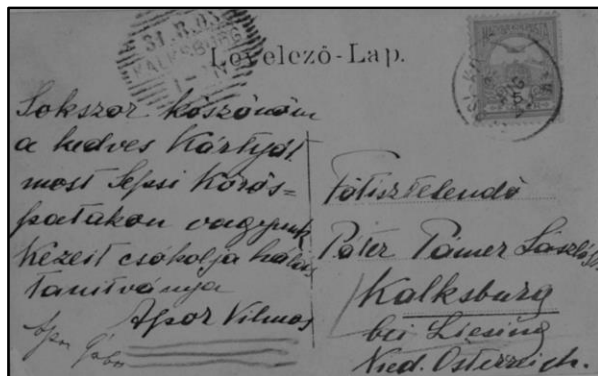
²⁹ KKI Hauptkatalog 1904/05–1907/08. (Ezúton is köszönöm a gimnázium igazgatójának, Michael Dobešnek, hogy a kutatást lehetővé tette, illetve a Kollégáinak a megvalósításban nyújtott szíves segítségüket.)

³⁰ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Vilmos Apor; AASI KK 37/2.

csodálatos elterjedése Krisztus istenségének egyik bizonyítéka” címmel tartott előadást a felsőbb osztályosok disputációja keretében. Vilmos a kisebbek (I–IV. o.) kongregációjának vezetője, prefektusa volt. A kollégiumban aktív színházi élet folyt: minden évben egy vagy több darabot előadtak. Mind a két Apor fiú vállalt szerepet előadásokban.³¹

5. kép. Vilmos (és Gábor) levele a magyart tanító jezsuita atyának.
Sepsikőröspatak, 1908(?)

Forrás: AASI KK Photosammlung

Ahogy fentebb már említettük, az Apor család tagjai közül id. Gábor öccse, Sámuel³² is Kalksburgban tanult. Sámuel (Samu) otthon végezte el dicséretes eredménnyel az elemi iskola első négy osztályát magyar nyelven. Tanult franciául, s szülei megfogalmazása szerint korának megfelelő szinten beszélt a nyelvet. Jó zenei érzékeléssel rendelkezett, ezért jelentkezése előtt elkezdett zongorázni tanulni, s szép eredményt ért el ezen a téren. Rajzoktatáson is részt vett egyre nagyobb kedvvel. Szülei szerint igen érzékeny, jó fejű gyermek volt. 10 évesen alkalmasnak tartották a diplomata pályára, s az erre való felkészítést várták az iskolától. Úgy látszik, a testgyakorlás terén is ügyes lehetett, mert ekkor már tudott úszni, s a szülők gimnasztika vagy úszásoktatást is kértek számára (a rajz, a zene és a magyar tanulmányok mellett). Sámuel mindössze két évet töltött Kalksburgban. 1875-ben a bécsi hadapródiskola növendéke lett, igen sikeres katonai pályafutásának az első világháborúban szerzett sérülései miatt bekövetkezett halála vetett véget.³³

³¹ Kongregationsnachrichten 1905, 7., 13.; Disputationen 1905, 20.; Fasching 1905, 17.; Die kleine Marianische Kongregation 1905, 15.

³² Bárány Apor Sámuel Sopronban született 1856. augusztus 27-én, és harctéren szerzett betegségben hunyt el Budapesten, 1917. augusztus 17-én. Szép katonai pályát futott be (királyi szárnyság, cs. és királyi altábornagy, a 13. huszárezred parancsnoka, az 5. honvéd lovas hadosztály parancsnoka), számos kitüntetéssel ismerték el eredményeit (2. oszt. katonai érdemkereszt, II. oszt. Vaskoronarend, a Lipót-rend lovagkeresztje, II. oszt. Vaskereszt). Házasságot nem kötött. (GUDENUS 1990, 56.)

³³ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Samu Freiherr Apór von Al Torja; AASI KK 37/2.

A gróf Béli család

A Béli régi székely család, amely előnevét a máramarosi Uzon faluról kapta. E katolikus család több tagja egyházi pályára lépett, de legtöbben a vitézségükkel tűntek ki. József, fogarasvidéki főkapitány 1770-ben kapott grófi címet maga és gyermekei számára. Az ő dédunokája, Ákos az egyetlen, aki a családból a kalsburgi jezsuita intézetben tanult. Ő a család XIX. századi történetének legjelentősebb alakja. Társadalmi életben is aktív politikus, aki az erdélyi katolikus egyházban is vezető pozíciót töltött be.³⁴ Gróf Béli Ákos iskolai pályájáról viszonylag keveset tudunk. 1857-ben, 11 évesen jelentkezett a kalsburgi kollégiumba. Szülei szerint jó képességű gyermek volt, akit addig otthon tanítottak. Magánúton végezte el tehát az elemi iskola első három osztályának tananyagát jó eredménnyel. Francia nyelvű tanulmányait is elkezdte, valamelyest tudott írni és olvasni. Rajz- és zeneoktatásban szintén részt vett. Szülei az ő esetében is a zenei (zongora) és a nyelvi (magyar, francia, német) tanulmányok folytatását kérték az iskola vezetésétől. Ákos két évig maradt Kalsburgban. Arról, hogy hol végezte el a középiskola többi osztályát, nincs tudomásunk. Felsőfokú tanulmányokat Kolozsvárt folytatott.³⁵

A Béli család tagjai ritkán tanultak a császárvárosban. A Theresianumba ketten jártak közülük, Ákos egyetlen fiúgyermeke, Ferenc³⁶, valamint a másik ágról Kálmán³⁷. Előbbi a teljes középiskolai tanulmányait itt végezte, az előkészítő osztály felső tagozatára írták be 1883 szeptemberében, s 1892-ben itt érettségizett. A kiégyezítő magyar érettségi vizsgát is letette.³⁸ Kálmán viszont egy tanévet sem töltött Bécsben, évközben kimaradt.³⁹ Tanulmányairól nincs további információnk; mint a családban többen, ő is katonai pályára lépett, a főhadnagyi beosztásig jutott.⁴⁰

³⁴ Gróf Béli Ákos Kolozsvárt született 1846. december 19-én, és Budapesten hunyt el 1932. március 2-án. Valóságos belső titkos tanácsos, a Főrendiház örökös tagja, Kolozs vármegye és Kolozsvár főispánja volt (1887–1905), valamint az EMKE díszelnökévé választották. Sokat tett Kolozsvár fejlesztése érdekében. Az erdélyi római katolikus státusz igazgatótanácsának elnöki tisztjét is betöltötte. Kétszer nősült, első feleségétől (gróf Bethlen Emma) öt gyermeke született: Ferenc (1872–1941), Emma (1873–1957), Zsófia (1874–1930), Klára (1878–1931) és Margit (1891–1974). Idősebb korában, jóval első felesége elhunytát követően elvette Bárdy-Heckel Gabriella színésznőt és operettprimadonnát, akinek első férje gróf Zay Imre volt. (GUDENUS 1990, 137.; NAGY 1857, 278–280.)

³⁵ AASI KK I. Anmeldebögen bis 1926, Dionis, Franz, Akos (Achil) Beldi de Uzon; AASI KK 37/2.; A magyar társadalom lexikonja 1930, 53.

³⁶ Gróf Béli Ferenc Kolozsvárt született 1872. szeptember 23-án, és Mezőméhesen halt meg 1941. május 28-án. 1898-ban nősült meg, feleségül gróf Mikes Rózát választotta. Egy fiú- és két lány gyermekük lett. (GUDENUS 1990, 138.)

³⁷ Gróf Béli Kálmán Báldon látta meg a napvilágot 1882. január 9-én, és Decsen halt meg 1946. december 23-án. Báro Wesselényi Pálmát Zsibón vette feleségül 1907-ben. Tőle két fia és két leánya született. A magyar Főrendiház örökös tagja volt. (GUDENUS 1990, 139.)

³⁸ Vö. Jahresbericht Theresianum 1883/84–1891/92. Érettségi: Jahresbericht Theresianum 1891/92, 59–60.

³⁹ Az év végi névsorban nem szerepel ugyanis. (Jahresbericht Theresianum 1899/1900, 44–46.)

⁴⁰ GUDENUS 1990, 139.

A báró Bornemisza család

A báró Bornemisza székely eredetű erdélyi család. A Csíkből származó Kászoni János alapította, aki 1717-ben erdélyi bárói rangot nyert, és Bornemiszára változtatta a vezetéknevét. Az ő leszármazottja volt Tivadar (1843–1902) császári és királyi kamarás, akinek báró Jósika Rózától hat gyermeke született. Három gyermekkort megért fia közül kettőt a jezsuiták kalsburgi intézetébe adott, Gyulát⁴¹ és Jánost⁴².

Érdekes, hogy középiskolai tanulmányaik nagy részét a feldkirchi jezsuita kollégiumban folytatták (ezt megelőzően otthon tanultak), s innen jelentkeztek át. Az értesítők hiányában nem lehet megmondani, hogy Gyula hányadik osztályba került. Ha a korából indulunk ki, akkor valószínűsíthető, hogy Kalsburgban végezte el a VIII. osztályt. János 1888 és 1895 között tanult a voralbergi jezsuita gimnáziumban, összesen hét esztendő telt ott. Tanulmányait minden bizonnyal az előkészítő tagozaton kezdte, majd a gimnáziumban folytatta. A IV. osztályt Kalsburgban megismételte⁴³, a 2. félévben azonban betegség miatt kimaradt. Sikertelenül azonban átlépnie az V. osztályba, ahol viszont problémái adódtak a latin nyelvvel, s az év végén megbukott. A javító vizsgája azonban sikerült, így felléphetett a VI. osztályba, amelyet jó eredménnyel végezett el. Az év végén más iskolába iratkozott át.⁴⁴ Egyikük további tanulmányáról sincs információnk. Gyula diplomata pályára lépett, követ is volt, a császári és királyi kamarási címet is elnyerte. János a magyar Főrendiház örökös tagja lett.⁴⁵

A bécsi Theresianum gimnáziumába a Bornemisza családból egyedül egy másik ág tagja, Károly⁴⁶ járt. Károly itt érettségizett. Magyar kiegészítő vizsgát is le kellett tennie, ami fogalmazásból állt. Témája ebben az évben a következő volt: „*A haszaszeretet a legnemesebb tények kútfeje*”.⁴⁷

A gróf Klebelsberg család

A Klebelsberg tiroli család, Thumburg várának ura, ezért a család tagjai a Klebelsberg von Thumburg (utóbb thumburgi Klebelsberg) nevet használták. A törökök elleni háborúban tanúsított katonai érdemeinek köszönhetően János-Ulrik 1669-ben cseh bárói, majd Ferenc Miklós 1702-ben cseh grófi címet nyert. A katonai

⁴¹ Báró Bornemisza Gyula Kolozsvárt született 1873. december 16-án, és Brixenben hunyt el 1925. december 30-án. 1912-ben a Brixen melletti Samban feleségül vette gróf Bethlen Katát, aki öt gyermekkel ajándékozta meg. (GUDENUS 1990, 208–209.; NAGY 1858, 181.). A családról lásd VEKOV 2007.

⁴² Báró Bornemisza János Marosillyén született 1878. december 21-én, és Bloomfield Hillsben (USA) halt meg 1959. január 21-én. Feleségétől, báró Luzsénszky Alexandráról nem született gyermeke. (GUDENUS 1990, 209.)

⁴³ Szülei a választható tárgyak közül a zongorára és a tornára írátták be.

⁴⁴ KKI Hauptkatalog 1895/96–1898/99.

⁴⁵ GUDENUS 1990, 209.

⁴⁶ Báró Bornemisza Károly Bornemisza Károly és gróf Mikes Etelka gyermeke. Nagydebrecen született 1865. február 5-én, és Kolozsvárt halt meg viszonylag fiatalon 1905. március 3-án. Császári és királyi kamarási címmel rendelkezett. (GUDENUS 1990 212.)

⁴⁷ Jahresbericht Theresianum 1881/82, 22–23.

pálya ezt követően is vonzó maradt a család tagjai számára. Többen a XVIII. században a Magyar Királyság területén szolgáltak. József (1808–1848), aki a lovasságnál őrnagyi rangig jutott, kerülhetett először Erdélybe, ahol 1847-ben báró Bornemisza Borbálával házasságot kötött. Testvére, Vilmos (1812–1870) 1846-ban szintén erdélyi főnemeset választott párjául, gróf Kuún Jozefint (1816–1881), akitől két fiúgyermeke született, név szerint: Vilmos (1847–1915; lásd 6. kép) és Zdenko (1852–1914); mindkettő a kalksburgi kollégium diákja lett.⁴⁸

A testvérpár⁴⁹ korábbi – elemi és gimnáziumi tanulmányait – magánúton végezte. A két testvér között 5 év korkülönbség volt, az idősebb 12, az ifjabb 11 évesen jelentkezett a kalksburgi kollégiumba, a III., illetve a II. osztályba.⁵⁰ Minden bizonynyal a többi gimnáziumi osztályt is itt végezték el, hiszen Vilmos (lásd 1. kép) 19, Zdenkó 18 éves koráig az iskola tanulója volt. Felvételük előtt mind a ketten tanultak már franciául, Vilmos ezen kívül rajzolni is. Őt a magyar mellett angolra is beíratták, az öccsét egyedül magyarra.⁵¹ További tanulmányaikról nincs információnk. Zdenkó publicista, politikus lett. Indult az 1887. évi képviselőválasztáson a keszthei kerületben az Istóczy-féle antiszemita párt színeiben, a parlamentbe azonban nem jutott be.⁵²

6. kép. Gróf Klebelsberg Vilmos kalksburgi osztálytársaival
(alulról a második sorban, baloldalt). É. n.

Forrás: AASI KK Photosammlung

⁴⁸ GUDENUS 1993. 83–87.; BERTA 2007. http://www.kjf.hu/nevelestortenet/index.php?act=menu_tart&rovat_mod=archiv&cid=35&rid=2&id=270.

⁴⁹ A két fiúnak egy lánytestvére is volt. Egyiküknek sem lett gyermeke. (GUDENUS 1993. 87.; PIM Névtér, Irodalmi adattárak. <http://opac.pim.hu/index.jsp?page=search&group=1>.)

⁵⁰ Hogy tanulmányaikat végül melyik osztályban kezdték meg, arról nincs tudomásunk. (Vö. AASI KK 37/2.)

⁵¹ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Wilhelm Graf Klebelsberg Thumburg; Zdenko Gf. Klebelsberg.

⁵² Az antiszemita párti kerületek és képviselőjelöltek 1887.

http://mtdaportal.extra.hu/tizenket_ropirat/7_evfolyam/7_evf_8_szam.pdf.

A báró Jósika család

A Jósika Erdély egyik legnevezetesebb családja. A Temesi Bánságból származott át Hunyad vármegyébe. Első jeles alakja, István a XVI. század végén nyerte el Báthory Zsigmond fejedelemtől Branyicskát, amelyet előnévként felvett. István a kancellári címig emelkedett, s hatalmas vagyonra tett szert. Éppen ezért veszélyessé vált a fejedelem számára, aki elfogadta, majd lefejezte. A vagyont fiai azonban visszaszerezték. A család a XVII. században két ágra (branyicskai és szurdoki)⁵³ szakadt. E két ág tagjai 1699-ben nyerték el a bárói címet. Előbbi számos magas rangú állami hivatalnokot adott az országnak, utóbbiból származik a híres író, Miklós.⁵⁴

A báró Jósika családnak összesen hét tagja járt a kalsburgi kollégiumba. A két legidősebb közülük testvér volt: Gyula (1850–1880) és Andor (1851–1900).⁵⁵ A fiúk édesanyja korán meghalt. A gimnázium I–III., illetve I–IV. osztályát nyilvános tanulóként, jó eredménnyel végezték el Gyulafehérvárt, ahol egy tanárnál laktak. Haynald Lajos püspök felügyelte a nevelésüket. Mind a ketten tanultak franciául és németül, valamint zongorázni és rajzolni. A család azt kérte,⁵⁶ hogy a franciát ne felejtsek el a gyerekek, lehetőleg minden nap foglalkozzanak a nyelvvel. Igényelte továbbá a magyar nyelv és irodalom oktatását minimum heti három nap. A gyerekeknek az édesapjukkal magyarul kellett levelezniük. A zongora és a rajz tanulmányaikat is folytatniuk kellett – a kérés szerint felváltva, minden második nap kellett foglalkozniuk ezekkel a tárgyakkal. A fiúkat feltehetőleg a német nyelv elsajátítása miatt írárták be 1865-ben a kollégiumba, hiszen csak egy évig maradtak ott. A német tudásuk igen gyenge lehetett, Miske báróné szerint ennek az oka a „*hazafias lelkesedés*” volt. A báróné azt várta el az iskolától, hogy a gyermekeket „*tiszteletes, szolid, nyugodt gondolkodású, vallásos, erkölcsös férfit*”, „*a király és a hazá megbízható, hű szolgájává*” neveljék. Mindez egybevágott a kollégium nevelési céljaival.⁵⁷

Míg báró Jósika Gyulának egyetlen gyermeke sem, addig Andornak hat fia és egy leánya született.⁵⁸ A négy idősebb fiú (Gyula [1877; lásd 7. kép], Gábor [1878; lásd 7. kép], Andor [1880; lásd 8. kép] és Aladár/Géza [1882; lásd 9. kép]) szintén tanult a kalsburgi kollégiumban.⁵⁹ Egyszerre 2-2 testvért írártak be (1888-ban és 1891-ben), s mind a négyen egy időben (1892) távoztak.⁶⁰ A kalocsai jezsuita főgimnázium tanulói lettek. A testvérek (lásd 2–4. kép) a családban „*szelíd, de szigorú és egyben nagyon*

⁵³ Gudenus I. és II. ágat említ, s utóbbinak két ágát (szurdoki és várfalvi).

⁵⁴ Jósika. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/053/pc005364.html#1>; GUDENUS 1990, 611–617.

⁵⁵ Édesapjuk báró Jósika Pál (1819–1892), édesanyjuk báró Miske Angelika (1829–1861). (GUDENUS 1990, 616–618.)

⁵⁶ A két jelentkezési lap szerzője Miske Anna báróné, aki a nagymama lehet (a szöveg nehezen olvasható). Saját bevallása szerint 4 éve nem látta a gyermekeket.

⁵⁷ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Baron Gyula Jósika; Baron Andor Jósika.

⁵⁸ Édesanyjuk báró Wesselényi Anna (1856–1902). Arról nincs tudomásunk, a két legfiatalabb fiú hol tanult.

⁵⁹ GUDENUS 1990, 616–618.

⁶⁰ AASI KK 37/2.

igazságos bánásmódban” részesültek.⁶¹ A szülők az egyéniséghez igazították a nevelést. Aladár például katona akart lenni, ezért „*nagy szabadságot élvezett*”, „*önállóságra szoktaták*”.⁶² Andor pedig az apja kedvence volt, így főleg az ő társaságában tartózkodott, eljárt vele vadászatokra.⁶³ A két idősebb gyermeket egy francia és egy magyar nevelő oktatta, ők a jelentkezéskor a gimnázium első osztályát már elvégezték. A fiatalabakat a helyi – gyéresszentkirályi – lelkész, Zathureczky Károly tanította az elemi iskolai tárgyakra. Egyedül Alfrédnél szerepel, hogy tud egy kicsit németül, de feltételezhetjük, hogy a többiek is tanulták ezt a nyelvet, különben nem kérték volna felvételüket a II., illetve az I. osztályba. E kérésnek azonban nem – vagy nem minden esetben – adott helyt az iskola vezetősége. A fotódokumentumokból tudjuk ugyanis, hogy Gábor az előkészítő osztályba került. Ennek legvalószínűbb oka pedig éppen a német nyelvtudás elégtelensége lehetett.

A kalsburgi kollégiumban a választható tárgyak közül a szülők az első helyre a franciát tették: mind a négy gyermeknek folytatnia kellett ezirányú tanulmányait. Háromnál szerepelt a magyar nyelv és a rajz, egynél a hegedű. A rajzzal kapcsolatban megjegyzik, hogy egyiküknek van érzéke hozzá, másuk pedig szívesen tanulná. Ebből akár arra is következtethetünk, hogy a készségtárgyaknál számításba vették a gyermekek adottságait.⁶⁴

7. kép. Báró Jósika Gyula és Gábor kollégiumi egyenruhában. 1889

Forrás: AASI KK Photosammlung

⁶¹ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Andreas Baron Josika von Branyicka. Vö. uo. Báró Gabriel von Josika von Brancicska; Báró Julius von Josika von Brancicska; Alfréd – Géza – Paul Baron Josika von Branyicka. (Utóbbi nevét Aladár-ra kijavították. A kalocsai értesítőkből Gézaként szerepel.)

⁶² AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Alfréd – Géza – Paul Baron Josika von Branyicka.

⁶³ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Andreas Baron Josika von Branyicka.

⁶⁴ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Andreas Baron Josika von Branyicka; Alfréd – Géza – Paul Baron Josika von Branyicka; Báró Gabriel von Josika von Brancicska; Báró Julius von Josika von Brancicska.

A négy testvér további életútjáról kevés információval rendelkezünk. Gyula a kalocsai jezsuita gimnáziumban folytatta tanulmányait, itt 1892-ben magántanulónként levizsgázott a III–IV. osztály anyagából, s nyilvános tanulóként beiratkozott az V. osztályba. Az iskola Stephaneum nevet viselő kollégiumában lakott. Francia tanulmányait nem hagyta abba, rendkívüli tárgyként egészen a VII. osztályig tanulta a nyelvet. A haladók közt 1892/93-ban a legjobb, a 3. (legfelső) tanfolyamra járók sorában két évvel később a 2–3. legjobb eredményt érte el. A rajz tanulását valószínűleg már Kalksburgban elkezdte, s ezt folytatta Kalocsán (V., VII–VIII.). A legfelső 3 osztályban vívni is tanult. Az érettségi vizsga idején még államtudományi pályára készült, de szándékát utóbb módosította: az egyházi hivatást választotta.⁶⁵ Később Bécsben, Budapesten és Leuvenben hallgatott teológiát, majd a Felvidéken szolgált papként. Balesetben halt meg mindössze 34 éves korában.⁶⁶

Gábor magántanulónként vizsgázott le a II. osztály tananyagából, majd két évig járt a jezsuiták kalocsai gimnáziumába (III–IV. osztály). Bátyjához hasonlóan a Stephaneum növendéke lett. Rendkívüli tárgyként ő is foglalkozott a franciával.⁶⁷ Gábornak három gyermeke született, a Szovjetunióban hunyt el 67 évesen 1945-ben.⁶⁸ A két kisebb fiút szülei szintén a kalocsai gimnáziumba írták át: egy évet jártak ide. Tanulmányaikat másik iskolában folytatták, mégpedig talán rossz eredményeik miatt, hiszen mindketten megbuktak 2-2 tárgyból.⁶⁹ Andor 21 évesen, Aladár 32 évesen öngyilkosságot követett el. Előbbi huszárezredben szolgált önkéntesként, utóbbinak egy régészeti tanulmánya ismert.⁷⁰

8-9. kép. Báró Jósika Andor (é. n.) és Báró Jósika Aladár. É. n.

Forrás: ASI KK Photosammlung

⁶⁵ Értesítő Kalocsa 1892/93. 117., 119., 121., 129.; Értesítő Kalocsa 1893/94. 90., 98., 115.; Értesítő Kalocsa 1894/95. 112., 119.; Értesítő Kalocsa 1895/96. 239., 263.

⁶⁶ Jósika Gyula, branyicskai, báró. In Magyar Katolikus Lexikon. <http://lexikon.katolikus.hu/J/J%C3%B3sika.html>.

⁶⁷ Értesítő Kalocsa 1892/93. 114., 116.; Értesítő Kalocsa 1893/94. 84., 94., 130.

⁶⁸ GUDENUS 1990, 617.

⁶⁹ Értesítő Kalocsa 1892/93. 108. (Az értesítőben Aladár és Géza néven szerepelnek, ami tévedés lehet.) Gábornak nem volt elégtelen érdemjegye, más lehetett a távozás oka. (Értesítő Kalocsa 1893/94. 84.)

⁷⁰ GUDENUS 1990, 618.; JÓSIKA 1914.

A Jósika család még egy tagja járt a kalsburgi jezsuita gimnáziumba, mégpedig 1898 és 1905 között, a fentiek távoli rokona, János (1888–1958; lásd 10. kép).⁷¹ János az elemi tanulmányait otthon végezte magántanár irányítása mellett. Erdélyi szokások szerint már 10 évesen tudott valamennyire franciául. A szülők a kollégiumtól teljes körű nevelést kértek számára: a francia mellett magyarra, rajzra, tornára és zongorára írták be.⁷² Később vívni is tanult (lásd 10. kép). Tanulmányait, ahogy családja több tagja, ő is Kalocsán, az érseki főgimnáziumban folytatta. Itt végezte el a VII. osztályt kiváló eredménnyel – csak két „jó” érdemjegye volt a jelesek mellett –, az érettségi vizsgát azonban nem itt tette le. Kalocsán francia kurzusra is járt, a legjobbak társalgási órájára, ahol dicséretet kapott. Vívásoktatáson szintén részt vett.⁷³ Báró Jósika János további tanulmányaira nézve nem találtunk adatot. A két világháború közt aktív szerepet vállalt az erdélyi politikai életben: hat alkalommal is képviselővé választották az Országos Magyar Párt színeiben.⁷⁴ Észak-Erdély visszacsatolását követően Szilágy vármegye főispánjává nevezték ki. Tisztségéről 1944-ben a zsidók deportálása elleni tiltakozásul lemondott.⁷⁵

10. kép. Báró Jósika János vívőleckét vesz (jobb szélen, alulról a harmadik). 1903/04 körül.

Forrás: AASI KK Photosammlung

A gróf Mikes család

Egy másik történelmi erdélyi családnak, a Mikesnek is több tagja tanult Kalsburgban. A család tagjai a XVII. században az erdélyi fejedelmek szolgálatában már ma-

⁷¹ GUDENUS 1990, 613–614.

⁷² AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Johann v. Josika; AASI KK 37/2.

⁷³ Értesítő Kalocsa 1905/06, 103., 108.

⁷⁴ GYÖRGY 2006, 217.; vö. SZABÓ, é. n. Báró Jósika János beszédeit lásd DIPPOLD é. n.

⁷⁵ TIBOR SZABÓ 2004.

gas politikai tisztségeket töltöttek be. Zsigmond 1626-ban kapta meg Zágont, ahonnan a család egyik ágának az előneve származik. Mikes Mihály és Pál 1693-ban bárói, 1698-ban Mihály grófi címet nyert.⁷⁶

A XVIII. századi kettészakadás eredményeként létrejött mindkét ágból többen beiratkoztak a kalksburgi jezsuita kollégiumba. Az uzoni ágból egy testvérpár: Kelemen (1865) és János (1867)⁷⁷, a zabolai ágból pedig János (1876), későbbi szombathelyi püspök és unokaöccse Zsigmond (1867)⁷⁸, utóbb Brassó vármegye főispánja volt kalksburgi diák.⁷⁹ János – a zabolai – testvére, Ármin (1868) 1879 és 1887 között a Theresianumban tanult, minden osztályt itt végzett el, s itt is érettségizett, 1887 júliusában.⁸⁰

11. kép. Gróf Mikes Kelemen 1882/83-ban a VIII. osztály tagjai közt (balról ülve az első)

Forrás: AASI KK Photosammlung

A négy Mikes fiúból három a kalksburgi jelentkezése előtt nyilvános tanuló volt. Kelemen (lásd. 11. kép) két évet (I–II. osztály) töltött a pesti piarista gimnáziumban, ahol jó eredményt ért el, s megkezdte francia tanulmányait – noha a nyelvek nehezen mentek neki –, valamint rajzot is tanult.⁸¹ János a III–IV. osztályt a dévai minorita elemi iskolában végezte el. Azelőtt a szülői háznál tanították. Noha a nyelvekhez

⁷⁶ Mikes. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/071/pc007103.html#5>; GUDENUS 1993, 311.

⁷⁷ Édesapjuk gróf Mikes Árpád (1835–1899), édesanyjuk gróf Horváth-Tholdy Róza (1836–1923). (GUDENUS 1993, 322–323.)

⁷⁸ Gróf Mikes Miklós (1841–1893) és báró Bornemisza Johanna (1842–1932) fia. (GUDENUS 1993, 324–325.)

⁷⁹ GUDENUS 1993, 322–323.

⁸⁰ Jahresbericht Theresianum 1879/80. 87.; Jahresbericht Theresianum 1880/81. 107.; Jahresbericht Theresianum 1881/82. 62.; Jahresbericht Theresianum 1882/83. 41.; Jahresbericht Theresianum 1883/84. 39–40.; Jahresbericht Theresianum 1884/85. 57.; Jahresbericht Theresianum 1885/86. 64.; Jahresbericht Theresianum 1886/87. 57–58.; Jahresbericht Theresianum 1887/88. 51. Lásd még: Album 1913, 244.

⁸¹ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Clement graf Mikes; AASI KK 37/2.

neki sem volt tehetsége, mégis elkezdett a franciával és a némettel is foglalkozni.⁸² Szülei egy időben írárták be őket a kalksburgi kollégiumba. Kelemen a VIII. osztály elvégzéséig az intézményben maradt (lásd 6. kép). Rendkívüli tárgyként a jelentkezéskor mind a kettőjüket beírárták a francia mellett rajzra, tornára, lovaglásra és úszásra, Kelemen pedig zenére is.⁸³

12. kép. Gr.
Mikes János

Forrás: AASI KK
Photosammlung

Zsigmond három középiskolába is járt. 10 évesen a Theresianum gimnáziumába írárták be, ahol két évet töltött (1877–1879).⁸⁴ A gimnázium II. osztályát azonban már a görzi⁸⁵ állami gimnáziumban végezte el – feltehetőleg – magántanulóként. A III. osztály anyagával már elkezdett foglalkozni, de nem vizsgázott le, így a kalksburgi kollégiumtól ebbe az osztályba kérték a felvételét. 14-től 20 éves koráig volt a jezsuiták intézetének diákja. Korábban tanult – kevés sikerrel – zenét, valamint rajzolni. Kalksburgban a szülők a választható tárgyak közül magyarra, rajzra, vívásra és lovaglásra írárták be.⁸⁶ János, a későbbi püspök (lásd 12–13. kép), a többiekkel ellentétben magántanulmányokat követően jelentkezett Kalksburgba. Itt végezhetette el a középiskolai osztályokat, hiszen 9-től 18 éves koráig volt az intézmény diákja. A beíratkozáskor már tudott kissé latinul, s beszélt franciául. A gimnázium első osztálya egyes tantárgyainak, a latin mellett a földrajznak és a természetrajznak a tanulását is megkezdte. Svájci édesanyja⁸⁷ nála kimondottan hangsúlyozta a magyar nyelv jelentőségét: „*Magyar, így nagy súlyt fektessenek a magyar nyelv oktatására. Naponta egy órát kellene magyarul tanulnia.*”⁸⁸ Érettségi vizsgát a Mikes fiúk diákévei alatt nem lehetett tenni a kalksburgi kollégiumban, mivel az még nem rendelkezett nyilvánossági joggal. A tanulmányi idő hosszúságából viszont arra következtethetünk, hogy többségük nem váltott középiskolát, hiszen hárman 18–20 éves korukig maradtak.⁸⁹

A Mikes fiúk közül egyedül a székelyudvarhelyi plébánosból 1911-ben, mindössze 35 éves korában szombathelyi püspökké kinevezett János (lásd 8. kép) lett az országos közelet tagja. Tanulmányainak folytatása ezért csak az ő esetében ismert: az innsbrucki egyetemen hallgatott teológiát.⁹⁰

⁸² AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Johann graf Mikes.

⁸³ AASI KK 37/2.; AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Clement graf Mikes, Johann graf Mikes.

⁸⁴ Album 1913, 239.

⁸⁵ Város Trieszt közelében. Vö. Görz. <http://www.kislexikon.hu/gorz.html>.

⁸⁶ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Sigismund Mikes; AASI KK 37/2.

⁸⁷ Az 1848/49-es szabadságharcot követően emigrációba kényszerült édesapját (gróf Mikes Benedek [1819-1878]) korán elvesztette. (A családi háttérrel lásd BAKÓ 2005.; vö. GUDENUS 1993, 324–327.)

⁸⁸ AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Janos Gf. Mikes; AASI KK 37/2.

⁸⁹ Uzoni gróf Mikes János 1881-ben távozott az iskolából, tehát a felső gimnáziumi osztályokat máshol végezte. Fiatalon, mindössze 18 évesen (1886) hunyt el. (GUDENUS 1993, 323.; AASI KK 37/2.)

⁹⁰ BAKÓ 2005.

13. kép. Gróf Mikes János püspök a 40. érettségi találkozáson

Forrás: 40 Jahre Matura, 1934, 49.

A báró Majthényi család

A vizsgált erdélyi családok tagjai közül egyedül báró Majthényi egyik tagja tanult Kalksburgban a trianoni döntést követően. A Majthényi régi magyar család, amely az előnevűül szolgáló Kesseleökeő várát még 1431-ben nyerte el az uralkodótól. A család tagjai közül a bárói rangot katonai érdemeiért először György kapta meg 1631-ben. (Ezt követően újabb és újabb családtagok érdemelték ki ezt a kitüntetést.) Az első bárói ágnak a leszármazottja, István (1882–1916) házasság révén került Erdélybe. (A család többi ága Magyarország más területein élt.) Az ő gyermekét, akit szintén Istvánnak hívtak, íratatta be édesanyja, Gaál Ilona (1886–1965) a kalksburgi kollégiumba.

Meglepő döntés volt, mivel a Majthényiak közül korábban sem ide, sem a Theresianumba nem járt senki. Oka talán a családi helyzetben kereshető. Báró Majthényi István (1910–1964) édesapja hősi halált halt az első világháborúban.⁹¹ István 1922-ben magántanulmányok után a III. osztályba jelentkezett. Németül tudott, édesanyja azonban tartott attól, hogy a latin nyelvvel nehézségei lesznek, ugyanis elmondása szerint Romániában eltörölték annak gimnáziumi oktatását, ezért legutóbb már nem tudott levizsgázni belőle. Ő azonban továbbra is tanulta, s korábban kiváló eredményt ért el. A nem kötelező tárgyak közül az édesanyja a franciát és a zongorát választotta számára.⁹² Végül az I. osztályba vették fel, s itt érettségizett 1930-ban kitűnő eredménnyel, jogi tanulmányokra készülve.⁹³

⁹¹ GUDENUS 1990. 247–255.; Majthényi.

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/067/pc006750.html#5>.

⁹² AASI KK II. Anmeldebögen bis 1926, Baron Stephan v. Maythényi.

⁹³ Jahresbericht Kalksburg 1922/23, 8.; Jahresbericht Kalksburg 1923/24, 12.; Jahresbericht Kalksburg 1924/25, 12.; Jahresbericht Kalksburg 1925/26, 12.; Jahresbericht Kalksburg 1926/27, 13.; Jahresbericht Kalksburg 1927/28, 12.; Jahresbericht Kalksburg 1928/29, 13.; Jahresbericht Kalksburg 1929/30, 7.

14. kép. Báro Majthényi László húgával, Eleonórával. 1923

Forrás: *AAI KK Photosammlung*

A gróf Bethlen és a gróf Teleki család

A soknemzetiségű és felekezetiileg is sokszínű Erdély katolikus főrangú családjai számára tehát a távoli Alsó-Ausztria jezsuita kollégiuma vonzó intézménnyé vált a dualizmus korában. A Jósika és a Mikes család körében népszerű volt a jezsuiták kalocsai bentlakásos gimnáziuma is. Utóbbiban a gróf Teleki család katolikus ágának két tagja is tanult.⁹⁴ A protestáns családok számára fennállt az állami Theresianumba való beiratkozás lehetősége. A kalsburgi jezsuita kollégiumba ugyanis csak katolikusokat vettek fel. Láthattuk, hogy esetenként családi okok, így például az anya megözvegyülése miatt írárták be a gyermeket bentlakásos iskolába. Ez történt gróf Bethlen István (1874–1946) későbbi miniszterelnök esetében is.

A Bethlen régi magyar nemesi család, amely talán a XIII. században szakadt két ágra, s így jött létre az iktári és a bethleni Bethlen család. (A rokoni kapcsolat közöttük azonban forrásokkal nem igazolható.) Az iktári Bethlen család, amelyből a nagy erdélyi fejedelem, Gábor is származott, a XIX. században kihalt. A bethleni Bethlen család a XVII. század legvégén kapott erdélyi grófi címet.⁹⁵

A bethleni gróf Bethlen család több tagja is tanult a bécsi Theresianum gimnáziumában. Elsőként, még Mária Terézia korában, 1768 és 1776 között, József (1757–1815) későbbi cs. és kir. titkos tanácsos, erdélyi kincstárnok. József gyermekeit (József, Albert, Lipót, Ferenc Albert)⁹⁶ is beíratta az iskolába. Mindegyikük 1812 és 1815 közt volt az intézmény tanulója (lásd 1. táblázat). Újabb theresianumi diákja az

⁹⁴ Vö. Értesítő Kalocsa 1867/68–1917/18.

⁹⁵ GUDENUS 1990, 160.; Bethlen. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/012/pc001294.html#4>.

⁹⁶ Gudenus munkájában csak ketten szerepelnek, harmadikuk (József) születési dátuma eltér, a halál- és azonosan megegyezik. A negyedik fiú (Albert) teljes mértékben hiányzik. Az ő adatai az iskolai névtárban sem teljesek. Az is lehet, bár nem valószínű, hogy Ferenc Albertet véletlenül kétszer vették fel.

1880-as években lett a családnak: János, majd István. Egyikük sem az említettek leszármazottja, igen távoli rokonok a család 1600-as években elágazó két másik főágából.

1. táblázat. A gróf Bethlen család tagjai a bécsi Theresianum gimnáziumában

Név	Születési év	Halálozási év	Therisianumi diák	Foglalkozás/cím
József	1757	1817 [1815]	1768–1776.	cs. és kir. titkos tanácsos, erdélyi kincstárnok
József	1795 [1788]	1846	1812–1815.	cs. és kir. kamarás
Albert	n. a.	n. a.	1812–1815.	n. a.
Lipót	1800	1861	1812–1815.	cs. és kir. kamarás
Ferenc Albert	1804	1852	1812–1815.	cs. és kir. kamarás, őrnagy
István	1874	1946	1883–1893.	nagybirtokos, országgyűlési képviselő, miniszterelnök
János	1875	1924	1885–1894.	földbirtokos

Forrás: Album 1913, 43., 115., 116., 251., 256.; Gudenus 1990, 162., 166., 168–169.

Gróf Bethlen János az előkészítő osztályban kezdhette tanulmányait (lásd lejjebb, a névsorból azonban hiányzik), az első osztályt 1886/87. tanévében kezdte meg. Valamennyi gimnáziumi osztályt a Theresianumban végezte el, 1893/94-ben „*érett*” minősítéssel érettségizett.⁹⁷

Gróf Bethlen István neveltetéséről apjának elvesztése miatt – két lánytestvérével együtt – édesanyja kérésére 1883-tól családi tanács döntött. Ugyanebben az évben került a Theresianum előkészítő osztályába. Korábban családi körben, magántanárok irányításával tanult. Már ekkor elkezdett a német nyelvvel foglalkozni. Az előkészítő osztály felső évfolyamát kétszer járva mind a német nyelvtudását tökéletesíthette, mind pedig fizikailag megerősödhetett. A szigorú rendet és a katonás fegyelmet eleinte ugyanis nehezen viselte. A gimnázium első osztályától a legjobb

⁹⁷ Jahresbericht Theresianum 1886/87, 51.; Jahresbericht Theresianum 1887/88, 53.; Jahresbericht Theresianum 1888/89, 53.; Jahresbericht Theresianum 1889/90, 65.; Jahresbericht Theresianum 1890/91, 54.; Jahresbericht Theresianum 1891/92, 57.; Jahresbericht Theresianum 1892/93, 68.; Jahresbericht Theresianum 1893/94, 52., 59.

tanulók közé tartozott. Nyolcadikosként a magyar növendékek titkos bizottságának a vezetőjévé választották. Az iskolában a klasszikus műveltség, a görög és a latin nyelv ismerete mellett alkalma nyílt modern idegen nyelvek elsajátítására is. Megtanult franciául, valamennyire angolul. Foglalkozott a gyorsírással, sőt a zenével (cimbalom) is. Jó érdemjegyeket szerzett természettudományokból is, noha ezeket a tárgyakat kevésbé szerette. A kedvence a történelem volt, s már ekkor megmutatkozott a politika iránti érdeklődése. Az intézményben nagy hangsúlyt fektettek a testi nevelésre. István úszott, lovagolt, vívott. Ügyessége, jó fizikuma és nem utolsósorban alkalmas személyisége miatt önkéntesi éve után marasztalták, hogy lépjen át a hivatásos katonák közé.

A kitűnő eredménnyel záruló érettségi vizsga letételét követően a budapesti egyetem jogi karának hallgatója lett 3,5 esztendőre, majd fél évet angol egyetemeken töltött. Célja angol nyelvtudásának fejlesztése, valamint jogi és politikai ismereteinek bővítése volt. A kötelező – már említett – egy éves katonai szolgálatot követően, 1898-ban beiratkozott az óvári gazdasági akadémiára. A képzés 2 évig tartott. Ugyan vendéghallgatói státuszt kért, az órákat szorgalmasan látogatta, hiszen 1897-ben már átvette birtokai vezetését, így szüksége volt arra, hogy korszerű mezőgazdasági ismeretekre tegyen szert.⁹⁸

Gróf Bethlen István édesanyja gróf Teleki Ilona volt. A Teleki régi, már Zsigmond korában igen tekintélyes magyar család, közülük Mihály, Apafi Mihály fejedelem főkancellárja és generálisa kapta meg a grófi címet I. Lipóttól 1685-ben. Főként neki volt köszönhető ugyanis, hogy Erdély ismét a magyar korona joghatósága alá került. Mihály fiait Lipót 1697-ben a birodalmi grófok közé emelte. A Teleki a XVIII. és a XIX. században Erdély legtekintélyesebb családjává vált, magas rangú tisztviselők, katonák, politikusok, tudósok sorát adta.⁹⁹ A Teleki család a bécsi Theresianum gimnáziumáról közvetlen tapasztalattal rendelkezett. Ahogy a 2. táblázat mutatja, Mária Terézia korától kezdve összesen tíz Teleki fordult meg az iskola falai közt, közülük ötven az 1870-es–1890-es években. Azonban egyikük sem állt közeli rokoni kapcsolatban Teleki Ilonával.

A gróf Teleki család a XVII. században szakadt két ágra. Ferenc (szül. 1870) és József (1884) az első, a többiek a második ág leszármazottai, elsőfokú unokatestvérek. Az utóbbinak két fiútestvére volt,¹⁰⁰ de a bátyja (Jenő, 1881) és az öccse (Tibor, 1886) számára is más iskolát választottak. Úgy tűnik tehát, hogy a Theresianum esetében a testvérelv nem feltétlenül érvényesült. Nem tartották valamennyi gyermek számára egyaránt megfelelőnek az iskolát. Ettől függetlenül – vagy ezzel együtt – a Teleki diákok közt is volt több testvérpár: Arvéd és Arctur, valamint Ádám és Mihály. Azonban míg az előbbieknél nem volt testvérük, az utóbbiak Imre nevű bátyja más iskolába járt. A két testvérpárt elsőfokú unokatestvéri szál kapcsolta össze.¹⁰¹

⁹⁸ ROMSICS 2005, 15–29.

⁹⁹ NAGY 1865, 80–100.

¹⁰⁰ Ferencnek egyetlen húga.

¹⁰¹ Mihály és Ádám Kolozsvárt született, ahogy Imre (1863–1932) nevű bátyjuk is. Édesapjuk gróf Teleki Károly (1836–1912), édesanyjuk az igen korán elhunyt gróf Mikó Mária (1842–1868) volt. Bizonyára az ő halála is érv volt egy bentlakásos iskola választása mellett. (GUDENUS 1998, 104.) Arvéd

2. táblázat. A gróf Teleki család tagjai a bécsi Theresianum gimnáziumában

Név	Születési év	Halálozási év	Therisianumi diák	Foglalkozás/cím
János	n. a.	1768	1758–1767.	cs. és kir. hadnagy
Ferenc	1742	1808	1756–1768.	cs. és kir. ezredes
Tamás	1751	n.a.	1769–1772.	cs. és kir. ezredes
Ferenc	1784 [1785]	1831	1798–1802.	cs. és kir. kamarás, költő, matematikus, az MTA tiszteletbeli tagja
István	1822	1878	1834–1835.	n. a.
Arvéd	1865	1942	1876–1884.	országgyűlési képviselő, író
Mihály	1866	1942	1878–1883.	földbirtokos
Ádám	1867	1918	1878–1884.	földbirtokos, főrendiházi tag
Ferenc	1870	1925	1882–1889.	m. kir. huszárhadnagy, országgyűlési képviselő, földbirtokos
Arktur/Arctur	1873	1959	1883–1887., 1888–1892.	földbirtokos, író
József	1884	1946	1896–1897.	földbirtokos, országgyűlési képviselő

*Forrás: Album 1913, 31., 32., 44., 93., 142., 238., 242., 251., 275.;
Gudenus 1998, 86., 88–89., 102–104.*

és Arctur gróf Teleki Gusztáv (1836–1888) és Kállay Gemma (1842–1930) gyermekei voltak, mind a ketten Pesten/Budapesten látták meg a napvilágot, viszont Nagyszebenben, illetve Masorvásárhelyt hunytak el. (Uo. 102–103.)

A dualizmus időszakában a Theresianum gimnáziumába járó Teleki fiúk közül a leghosszabb időt Arctur¹⁰² töltötte az iskola falai közt. Ő az összes osztályt itt végezte, s itt is érettségizett 1892-ben, kitüntetéssel. (A IV. és az V. osztály között egy évet kihagyott.)¹⁰³ Arctur testvére, Arvéd is a Theresianumban végezte el a gimnázium mind a nyolc osztályát.¹⁰⁴ Vállalta a rosszul tanuló magyar diákok korrepetálását. Érdekes, hogy később két saját fiát is maga tanította a reáliskola (!) IV. osztályáig. Kihasználta a Theresianum nyújtotta lehetőségeket, s a német mellett – diplomata pályára készülve – itt tanult meg franciául, angolul és olaszul. Beszért továbbá románul és szerbül. Az érettségit követően jog- és államtudományi tanulmányokat folytatott Bécsben, Párizsban és Magyarországon. Számos európai országot (Ausztria, Németország, Olaszország, Franciaország, Anglia, Svájc, Belgium) érintő külföldi tanulmányutat tett.¹⁰⁵

Egy másik testvérpár, Ádám és Mihály már jóval kevesebb időt töltött a Favoritenstraßen. A báty, Mihály 5 tanévre iratkozott be, az értesítőben csak a II. és a III. osztály tanulói közt szerepel.¹⁰⁶ Az öcs, Ádám az első osztályt 1881/82-ben kezdte meg, a II. osztályt is itt végezte el. 1883/84-ban valószínűleg év közben kimaradt.¹⁰⁷

A másik ág tagja, Ferenc a II–VIII. osztályt járta ki itt.¹⁰⁸ Az érettségi vizsga letételét követően jogi tanulmányokat folytatott először a bécsi egyetemen két évig, majd a kolozsvári egyetemen szintén két esztendeig.¹⁰⁹ Unokatestvére, József ugyan szerepel az iskola hivatalos tanulói névsorában, az értesítőben azonban nem került feltüntetésre, így minden bizonnyal a tanév közben kimaradt. Az országgyűlési almanach szerint az elemi iskola és a középiskola I–IV. osztályát magántanulónként végezte el. (Utóbbiak egyikét kezdhette meg Bécsben.) Aztán egy évig Kassán tanult a premontreieknél, ahol a konviktus tagja lett. Majd a szatmári királyi katolikus főgimnázium nyilvános tanulója volt, itt is érettségizett. Ezt követően több külföldi

¹⁰² Az értesítőben Arthurként szerepel.

¹⁰³ Jahresbericht Theresianum 1883/84, 36.; Jahresbericht Theresianum 1884/85, 52.; Jahresbericht Theresianum 1885/86, 61.; Jahresbericht Theresianum 1886/87, 54.; Jahresbericht Theresianum 1888/89, 55.; Jahresbericht Theresianum 1889/90, 66.; Jahresbericht Theresianum 1890/91, 56.; Jahresbericht Theresianum 1891/92, 58., 60.

¹⁰⁴ Az 1879/80. évi értesítő nem sorolja fel a nevét, az előző évben megtaláljuk viszont a III., a következő évben pedig az V. osztály diákjai közt. (Jahresbericht Theresianum 1878/79, 97.; Jahresbericht Theresianum 1879/80, 85–92.; Jahresbericht Theresianum 1880/81, 109.; Jahresbericht Theresianum 1881/82, 65.; Jahresbericht Theresianum 1882/83, 43.; Jahresbericht Theresianum 1883/84, 42.)

¹⁰⁵ FABRO – ÚJLAKY szerk. 1906, 242–243.

¹⁰⁶ Az első tanévben csak a legjobb tanulókat tüntették fel, a 2. és az 5. tanévben azonban talán év közben kimaradt. (Jahresbericht Theresianum 1878/79, 96–98.; Jahresbericht Theresianum 1879/80, 85–92.; Jahresbericht Theresianum 1880/81, 107.; Jahresbericht Theresianum 1881/82, 62.; Jahresbericht Theresianum 1882/83, 36–44.)

¹⁰⁷ Jahresbericht Theresianum 1881/82, 60.; Jahresbericht Theresianum 1882/83, 39.; Jahresbericht Theresianum 1883/84, 34–42.)

¹⁰⁸ Jahresbericht Theresianum 1882/83, 39.; Jahresbericht Theresianum 1883/84, 37.; Jahresbericht Theresianum 1884/85, 53.; Jahresbericht Theresianum 1885/86, 63.; Jahresbericht Theresianum 1886/87, 56.; Jahresbericht Theresianum 1887/88, 58.; Jahresbericht Theresianum 1888/89, 58., 61.

¹⁰⁹ VÉGVÁRY – ZIMMER szerk. 1910, 445.

tanulmányutat tett. Hazatérve a kolozsvári egyetem jogi karára iratkozott be. A második alapvizsga letételét követően a magyaróvári gazdasági akadémián folytatta tanulmányait, ahol két év alatt diplomát szerzett. Ezután átvette a családi birtokok igazgatását.¹¹⁰

Összegzés

Az arisztokrata fiúgyermekek jellemzően magántanulmányok után jelentkeztek a középiskolába, de kivételekkel is találkozunk, gondolva itt az Apor család fiatalabb tagjaira, akik az arisztokrata tradíciókkal ellentétben nyilvános tanulóként (is) részesültek az elemi oktatásban. A középiskolában három utat követtek: 1. maradtak az első választott intézménynél egészen az utolsó osztály befejezéséig, 2. az alsóbb, 3. a felsőbb osztályokat – vagy azok egyikét – végezték el egy iskolában.

A családok a sokszínű nevelést nyújtó középiskolát – mint amilyen a kalksburgi kollégium és a Theresianum volt –, azért preferálták, mert a korábbi családi nevelés előnyeit is kínálta (elegáns környezet, társadalmilag viszonylag homogén tanulói kör, élő idegen nyelvek, zene, rajz, sport tanulásának lehetősége). Kutatásaink megerősítették, hogy az idegen nyelvek ismerete – elsődlegesen a franciáé, ami erdélyi vonás – elengedhetetlen elemét képezte az arisztokrácia műveltségének. Még akkor is korán elkezdtek a fiatalok a tanulásukat, ha nem volt tehetségük a nyelvekhez. Mindez azonban nem mehetett a magyar nyelvtudás rovására. A szülők az esetek többségében igényelték a magyar különórát.

Az erdélyi mágnás ifjak a kalksburgi jezsuita kollégiumban leginkább néhány évet töltöttek el, s itt főként az alsóbb osztályokra kell gondolni. A középiskola összes évfolyamát főként a Theresianum növendékei végezték el egy intézményben: gróf Bethlen István és János, gróf Béldi Ferenc, gróf Teleki Arvéd és Arctur. Az ifjak körében a legnépszerűbb a diplomata, a katonai és az egyházi pálya volt. Néhányukat (ifj. báró Apor Gábor [1889], gróf Béldi Ferenc) aktív egyházi közéleti szerepvállalás is jellemezte. Többen aktívan politizáltak (gróf Bethlen István vagy báró Jósika János).

Forrásjegyzék

Adattárak

Petőfi Irodalmi Múzeum (PIM). *Névtér, Irodalmi adattárak*. <http://opac.pim.hu/index.jsp?page=search&group=1>. [2015.05.02.]

DIPPOLD Péter (é. n.): A határokon kívül élő magyarság történetének bibliográfiája, 1918–1945. <http://adatbank.transindex.ro/regio/dippold/>. [2017.02.09.]

DIPPOLD Péter (é. n.): A határokon kívül élő magyarság történetének bibliográfiája, 1918–1945. <http://adatbank.transindex.ro/regio/dippold/>. [2017.02.09.]

¹¹⁰ Jahresbericht Theresianum 1896/97, 109–112.; VÉGVÁRY – ZIMMER szerk. 1910, 445.

Elsődleges források

- 40 Jahre Matura (1934). *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XLXIX (Dezember 1934) 49.
- AASI KK 002 = *Archiv der Österreichischen Provinz der Gesellschaft Jesu/ Archivum Provinciae Austriae Societatis Iesu (AASI). Kollegsarchiv Kalksburg (KK) 002 Klassenkataloge (Klassenbücher mit Notenträger), Bd. 1.*
- AASI KK 37/2. *Register der eingeschriebenen Zöglinge, Bd. 2.*
- AASI KK I. *Anmeldebögen bis 1926.* = AASI KK Karton I. *Anmeldebögen bis 1926, A–Ban.*
- AASI KK II. *Anmeldebögen bis 1926.* = AASI KK Karton II. *Anmeldebögen bis 1926, Ka–Kn, Ho–J, M.*
- AASI KK Photosammlung [Rendezetlen]
- Album 1880 = *Album des kaiserl. königl. Theresianums (1746–1880).* Zusammengestellt von Max Freiherrn von GEMMEL-FLISCHBACH. Wien, Verlag der Buchhandlung von Moritz Perles.
- Album 1913 = *Album der k. k. Theresianischen Akademie (1746–1913).* Zusammengestellt von Max Freiherr von GEMMEL-FLISCHBACH. Fortgesetzt und ergänzt von Camillo MANUSSI Edler von Montesole. Wien, Brünn, K. u. k. Hofbuchdrucker Fr. Winiker & Schickardt.
- Az antiszemitapárti kerületek és képviselőjelöltek. *12 röpirat.* Budapest, 1887. május, VII. évfolyam, VIII. füzet. http://mtdaportal.extra.hu/tizenket_ropirat/7_evfolyam/7_evf_8_szam.pdf. [2017.02.07.]
- Die kleine Marianische Kongregation. *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XX. Nr. 48. (Juni 1905) 15.
- Disputanionen... (1905). *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XX Nr. 46. (März 1905) 19–20.
- Eine Kalksburger Kolonie in Ungarn (1908). *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XXIII Nr. 61. (Juli 1908), 24.
- Értesítő Kalocsa 1867/68–1917/18. = *A Jézus Társasága kalocsai érseki főgymnasiumába járt tanuló ifjúságnak érdemsorozata s az egyes tantárgyakból versenyés folytán jutalmazottaknak kimutatása 1867/68. tanévben.* Kalocsa, 1868. [Megjelent 1867/68. és 1917/18. között minden tanévben változó címmel.]
- Fasching... (1905). *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XX. Nr. 47. (Máj 1905) 17.
- Jahresbericht Kalksburg 1893/94–1917/18. = *Jahresbericht des Privat-Untergymnasiums der Gesellschaft Jesu Kalksburg für das Schuljahr 1893–94.* [Megjelent 1893/94. és 1917/18. között minden tanévben változó címmel.]
- Jahresbericht Theresianum 1867/68–1917/18. = *Jahres-Bericht über das Gymnasium der k. k. Theresianischen Akademie für das Schuljahr 1867–68. veröffentlicht von Dr. Heinrich Mitteis.* Wien, 1868. [Megjelent 1867/68. és 1917/18. között minden tanévben változó címmel.]
- KKI Hauptkatalog 1892/93.–1917/18. = *Kollegium Kalksburg Irrattár Hauptkatalog 1892/93.–1917/18.*

Kongregationsnachrichten (1905). *Kalksburger Korrespondenz* Jg. XX Nr. 46. (März 1905) 7–13.

Másodlagos források

A magyar társadalom lexikonja (1930). Budapest, A Magyar Társadalom Lexikonja Kiadóvállalata.

APOR Éva (altorjai báró) tövisi báró Bálintt Károlyné. (2002). In KORNIS Gabriella (szerk., 2002): *Elődök és Utódok. Erdélyi főnemeseik a XX. században*. Budapest, Unikornis Kiadó, 63–71.

Apor Gábor (é. n.). In *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/A/Apor.html> [2017.02.07.]

APOR Klára (altorjai báró) alsótakácsi Farkas Györgyné. (2002). In KORNIS Gabriella (szerk., 2002): *Elődök és Utódok. Erdélyi főnemeseik a XX. században*. Budapest, Unikornis Kiadó, 53–62.

APOR Vilmos (é.n.). In *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/A/Apor.html> [2017.02.07.]

BAKÓ Balázs (2005). “Non confundar” – “Nem szégyenülök meg”. Megemlékezés gróf Mikes János püspökről. <http://www.vasiszemle.t-online.hu/2005/06/bako.htm>. [2015.05.25.]

BERTA Annamária (2007): Klebelsberg Kunó fiatal éveik Székesfehérváron. *Neveléstörténet* 4. évf. 1–2. sz. http://www.kjf.hu/neveléstörténet/index.php?act=menu_tart&rovat_mod=archiv&eid=35&rid=2&id=270. [2017.01.19.]

Bethlen. (é. n.). *Pallas Nagy Lexikona*. <http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/012/pc001294.html#4>. [2017.01.19.]

FABRO Henrik – ÚJLAKI Dénes (szerk., 1906): *Sturm-féle országgyűlési almanach 1906–1911*. Budapest. http://www3.arcanum.hu/almanach/a081030.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1906-1910_1&pg=0&l=hun. [2017.02.07.]

Görz. (é. n.) <http://www.kislexikon.hu/gorz.html>. [2017.01.19.]

GUDENUS János József (1990): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*, I. Budapest, Natura

GUDENUS János József (1993): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*, II. Budapest, Tellér Kft.

GUDENUS János József (1998): *A magyarországi főnemesség XX. századi genealógiája*, IV. Budapest, Heraldika Kiadó.

GYÖRGY Béla (2006): *A romániai Országos Magyar Párt története, 1922–1938*. Doktori disszertáció, <http://doktori.btk.elte.hu/hist/gyorgybela/diss.pdf>. [2017.02.07.]

JÓSIKA Aladár (1914): *Árpád-kori sírok Várfalván*. <http://eda.eme.ro/bitstream/handle/10598/7575/121-122.pdf?sequence=1>. (2015.05.16.)

- Jósika Gyula, branyicskai, báró (é. n.) In *Magyar Katolikus Lexikon*. <http://lexikon.katolikus.hu/J/J%C3%B3sika.html>. [2015.05.16.]
- Jósika. (é. n.). *Pallas Nagy Lexikona*.
<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/053/pc005364.html#1>. [2017.01.19.]
- KEMPELEN Béla (1911). *Magyar nemes családok*, I. Grill Károly Könyvkiadóvállalata, Budapest.
- KORNIS Gabriella (2002). Kastélyélet a XX. század elejétől a második világháborúig. In KORNIS Gabriella (szerk.): *Elődök és Utódok. Erdélyi főnemeseik a XX. században világháborúig*. Budapest, Unikornis Kiadó, 16–45.
- KÖKÉNYESI Zsolt (2013): „A nemesi erények műhelye” A Collegium Theresianum mint lovagi akadémia. *Hadtörténelmi közlemények* 126. évf. 1. sz. 134–148.
- Majthényi. (é. n.). *Pallas Nagy Lexikona*.
<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/067/pc006750.html#5>. (2017.01.19.)
- MAKKAI Sándor (1940). Erdély társadalma. In DEÉR József (szerk., 1940): *Erdély*. Budapest, Athenaeum – Magyar Történelmi Társulat.
<http://mek.niif.hu/04700/04729/html/37.html>. [2015.05.02.]
- Mikes. (é. n.). *Pallas Nagy Lexikona*.
<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/071/pc007103.html#5>. [2017.01.19.]
- NAGY Iván (1857): *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, I. Pest, Friebeisz István.
- NAGY Iván (1858): *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, II. Pest, Friebeisz István.
- NAGY Iván (1865): *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal*, XI. Pest, Ráth Mór.
- RÉBAY Magdolna (2010). A kalsburgi jezsuita kollégium magyar szemmel. In FENYŐ Imre – RÉBAY Magdolna (szerk.): *Felzárattatlan területeken. Tanulmányok Brezsnovszky László 65. születésnapjára*. Debrecen, Csokonai Könyvkiadó, 149–169.
- RÉBAY Magdolna (2015). Az Apor család tagjai a kalsburgi jezsuita kollégiumban és a bécsi Theresianumban (1867–1918) In BIRTA-SZÉKELY Noémi (szerk.): *Tudás – tanulás – szabadság*. Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézet, Doceo Egyesület, 157–163.
- RÉBAY Magdolna (2016): Négy erdélyi arisztokrata család/nemzetség (Jósika, Klebelsberg, Majthényi, Mikes) tagjai a kalsburgi jezsuita kollégiumban és a bécsi Theresianumban a dualizmus korában. In PÉNTÉK Imre – SZÁLLASSY Noémi – ZSOLDOS MARCHIS Juliánna (szerk.): *A pedagógusképzés XXI. századi perspektívái*. Kolozsvár, Babeş-Bolyai Tudományegyetem Pedagógia és Alkalmazott Didaktika Intézete és a DOCEO Egyesület, 207–218.
- SCHWARZ, J. (1903): Die niederen und höheren Studien an der k. k. Theresianischen Akademie in Wien, I. In *Jahres-Bericht des Gymnasiums der k. k. Theresianischen Akademie in Wien. Erstattet am Schlusse des Schuljahres 1903 von Regierungsrat Karl Zins*. Wien, 1–28.
- SZABÓ Csongor: *Országos Magyar Párt a két világháború közti parlamenti választásokon*. <http://lexikon.adatbank.ro/tarsadalomismeret/szocikk.php?id=1>. [2017.02.07.]

Teleki. (é. n.). *Pallas Nagy Lexikona*.

<http://mek.oszk.hu/00000/00060/html/099/pc009956.html#3>. [2017.01.20.]

TIBOR SZABÓ Zoltán (2004). Kettős kisebbségben. A zsidóság Észak-Erdélyben.

História 2. évf. 3. sz. <http://www.historia.hu/archivum/2004/040203tibor.htm>. [2017.02.07.]

VÉGVÁRY Ferenc – ZIMMER Ferenc (szerk., 1910): *Sturm-féle országgyűlési almanach 1910–1915*. Budapest, Pázmáneum. http://www3.arcanum.hu/almanach/a081030.htm?v=pdf&a=pdfdata&id=1910-1918_1&pg=0&l=hun. [2017.02.07.]

VEKOV Károly (2007): Töredékek egy erdélyi család történetéből. *Erdélyi Múzeum* 69. évf. 1–2. sz., 1–17. www.epa.oszk.hu/00900/00979/00419/pdf/001-017.pdf. [2017.02.07.]

VIRÁG Irén (2013). *A magyar arisztokrácia neveltetése (1790–1848)*. Eger, Líceum Kiadó.

Függelék

Erdélyi főrangúak kalksburgi kollégiumban¹

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igénytelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Báró Apor Gábor	Bécs, 1851. ápr. 12.	Családi háznál. Az elemi III. osztályát (II. félévet) elemi iskolában. Magyar, német, francia nyelv.	1860–67.	Magyar (?), francia, rajz.	Jogi tanulmányok a budapesti egyetemen.
Báró Apor Gábor	Kőröspatak, 1889. nov. 6.	Elemi I–II. osztályát katolikus magániskolában. Francia nyelv.	1898–05. (II. előkészítő–V. gimnáziumi osztály)	Magyar és francia.	Kalocsai jezsuita gimnázium, bécsi konzuli akadémia.
Báró Apor Samu (Sámuel)	Sopron, 1856. aug. 27.	Elemi I–IV. osztályát magánúton. Magyar, francia, zongora, rajz, úszás.	1866–68.	Zene, rajz, magyar, gimnasztika/úszás.	Bécsi hadapródiskola.

¹ Elsődlegesen Jahresbericht Kalksburg 1893/94–1917/18., AASI KK 37/2. és AASI KK I–II. Anmeldebögen bis 1926 alapján. Pontos adatok és egyéb források a korábbi lábjegyzetekben.

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igénytelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Báró Apor Sándor	Sepsi-Kőröspatak, 1883. szept. 8.	Elemi I–III. osztályát. Magyar és francia nyelv.	1892–99. (II. előkészítő–V. gimnáziumi osztály)	Magyar.	n. a.
Báró Apor Vilmos	Segesvár, 1892. febr. 29.	Elemi I–II. osztályát katolikus magániskolában. Francia nyelv.	1900–07. (I. előkészítő–V. gimnáziumi osztály)	-	Kalocsai jezsuita gimnázium, teológia az innsbrucki Canisiumban.
Gróf Béldi Ákos	Kolozsvár, 1846. dec. 19.	Otthon a normál iskolai tárgyakat tanulta, s emellett franciát, rajzot és zenét.	1857–59.	Zongora, magyar, francia, német.	Kolozsvári felsőfokú tanulmányok.
Báró Bornemisza Gyula	Kolozsvár, 1873. dec. 16.	Otthon, majd 1888 és 1895 között a Feldkirchben.	1890–92.	Zongora és torna.	n. a.
Báró Bornemisza János	Marosillye, 1878. dec. 21.	1888-ig otthon tanult, utána 1895-ig Feldkirchben.	1895–98. (IV–VI.)	Zongora, angol, magyar, lovaglás, vívás.	n. a.

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igényelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Gróf Klebelsberg-Thumburg Vilmos	Kolozsvár, 1847. jún. 4.	Otthon tanult, az I–III. gimn. osztály anyagából levizsgázott. Tanult magyar, francia nyelvet, kicsit rajzolni.	1859–1866.	Magyar, angol	n. a.
Gróf Klebelsberg-Thumburg Zdenko	Kolozsvár, 1852. nov. 13.	Otthon tanult, a gimnázium I–II. osztályából levizsgázott. Franciául is tanult.	1863–1870.	Magyar	n. a.
Báró Jósika Gyula	Várfalva, 1850. aug. 20.	Gyulafehérvárt (?) nyilvános tanulóként végezte az I–IV. gimnáziumi osztályt. Tanult franciául, németül, rajzolni és zongorázni.	1865–1866.	Zongora, rajz, magyar, francia. (Németet szóban és írásban is gyakorolnia kell, alig tud.)	n. a.

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igénytelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Báró Jósika Andor	Várfalva, 1851. jún. 20.	Gyulafehérvárt (?) nyilvános tanulóként végezte az I–III. gimnáziumi osztályt. Tanult franciául, németül, rajzolni és zongorázni.	1865–1866.	Zongora, rajz, magyar, francia. (Németet szóban és írásban is gyakorolnia kell, mert alig tud.)	n. a.
Báró Jósika Gyula	Kolozsvár, 1877. febr. 13.	Francia és magyar nevelő foglalkozott vele otthon. A gimnázium I. osztályát elvégezte. Franciául tanult.	1888–1892.	Francia, magyar, rajz.	Kalocsai jezsuita főgimnázium; bécsi, budapesti, leuveni egyetemen teológia.
Báró Jósika Gábor	Magyarfenes, 1878. márc. 24/25.	Francia és magyar nevelő foglalkozott vele otthon. A gimnázium I. osztályát elvégezte. Franciául tanult.	1888–1892.	Francia, magyar, rajz.	Kalocsai jezsuita főgimnázium.

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igényelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Báró Jósika Andor	Magyarfe- nes, 1880. febr. 14.	Elemi iskolai tárgyakra a helyi lelkész (Zathureczky Károly) tanította.	1891–1892.	Hegedű, francia, magyar.	Kalocsai jezsuita főgimnázium.
Báró Jósika Aladár Géza	Gyéres, 1882. febr. 24/25.	Elemi iskolai tárgyakra a helyi lelkész (Zathureczky Károly) tanította. Kicsit tud németül és franciául.	1891–1892.	Magyar, francia, rajz.	Kalocsai jezsuita főgimnázium.
Báró Jósika János	Banyicska, 1888. máj. 21.	Otthon házi tanító foglalkozott vele. Az elemi iskolai tárgyakat tanulta és némi franciát.	1898–1905. (II. előkészítő–VI. gimnáziumi osztály)	Magyar, francia, rajz, torna, zongora.	Kalocsai jezsuita főgimnázium.
Gróf Mikes Kelemen	Magyar- csesztve, 1865. ápr. 15.	A gimnázium I–II. osztályát a pesti piaristáknál végezte bentlakóként. Rajzolni és franciául tanult, utóbbiban gyenge.	1877–1883.	Zene, rajz, torna, lovaglás, úszás	n. a.

Név	Születési hely, év	Korábbi tanulmányok	Kalksburgi tanulmányok	Igényelt választható tárgyak (Kalksburg)	További tanulmányok
Gróf Mikes János	Magyar-csesztve, 1867. aug. 5.	A dévai minorita elemi iskola nyilvános tanulója volt. Németül és franciául tanult, gyenge bennük.	1877–1881	Rajz, torna, lovaglás, úszás.	Innsbrucki egyetem teológiai kara.
Gróf Mikes Zsigmond	Kolozsvár, 1867. jún. 6.	A Thersianum, majd a görzi állami gimnázium (II. osztály) diákja volt. Tanult magyar, francia nyelvet, zenét, kicsit tud rajzolni.	1881–1887.	Magyar, rajz, vívás, lovaglás.	Bécsi Theresianum gimnáziuma (1877–1879).
Báró Majthényi István	Mezőszilvás, 1910. szept. 18.	Magántanuló volt. Magyarul, franciául, latinul tanult.	1922–1930 (I–VIII. osztály)	Francia, zongora	n. a.